

τὰ μέσα τῆ νὰ εὐχαρισήσωμεν τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν χρειῶν ὅπῃ αὐτὴ μᾶς ἔδωκεν, ἂν αἱ πρῶται μᾶς παρατηρήσεις ἔγιναν καλῶς, ἢ χρήσις ὅπῃ κάμνομεν τῶν πραγμάτων, τὰς ἐπικυρῶνει παρευδύς· ἂν ἔγιναν κακῶς, αὐτὴ ἢ ἰδία χρήσις τὰς χαλνᾶ ἔξ ἴσθ παρευδύς, ἢ μᾶς δείχνει ἄλλας παρατηρήσεις νὰ κάμωμεν. Οὕτω λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ πέσωμεν εἰς ἀπάτας, ἐπειδὴ εὐρίσκοντα εἰς τὴν ὁδὸν μᾶς. Αὐτὴ ὅμως ἢ ὁδὸς εἶναι ἢ ὁδὸς τῆς ἀληθείας, ἢ ἢ χρήσις μᾶς ὁδηγεῖ εἰς αὐτήν.

Νὰ παρατηρῇ σινὰς χέσεις, νὰ ἐπικυρῶνῃ κρίσεις μὲ νέας παρατηρήσεις, ἢ νὰ τὰς διορθῶνῃ παρατηρῶντας πάλιν, αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ὅπῃ ἢ φύσις μᾶς διδάσκει νὰ κάμνωμεν, ἢ δὲν κάμνομεν παρά νὰ τὸ κάμνωμεν ἢ νὰ τὸ ξανακάμνωμεν εἰς καθε νέαν γνῶσιν ὅπῃ ἀποκτῶμεν. Τοιαύτη εἶναι ἢ τέχνη τῆ συλλογίζεσθαι, εἶναι ἀπλῆ καθὼς ἢ φύσις ὅπῃ μᾶς τὴν μαρτυρεῖ.

Πῶς, ἀλησμονεῦντες τὰ μαθήματα τῆς φύσεως, συλλογίζομασθε ἀκολουθεῦντες κακὰς ἔξεις.

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι γνωρίζομεν αὐτὴν τὴν τέχνην ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ τὴν γνωρίζωμεν. Αὐτὸ ἠθέλην εἶναι ἀληθινὸν τῷ ὄντι, ἂν ἠμαρταν πάντοτε ἱκανοὶ νὰ σημειώσωμεν ὅτι εἶναι ἢ φύσις ὅπῃ μᾶς τὸ διδάσκει, ἢ ὅτι μόνη ἠμπορεῖ νὰ μᾶς τὸ διδάξῃ· ἐπειδὴ τότε ἠθέλαμεν ἀκολουθήσῃ καθὼς μᾶς ἔκαμε νὰ ἀρχίσωμεν.

Μὰ ἐκάμαμεν αὐτὴν τὴν σημείωσιν βραδύτερον τῆ δέοντος, ἢ μᾶλλον εἶπειν, τὴν κάμνομεν σήμερον πρώτην Φορὰν. Εἶναι πρώτη Φορὰ ὅπῃ βλέπομεν εἰς τὰ μαθήματα τῆς φύσεως ὅλον τὸ τέχνημα αὐτῆς τῆς ἀναλύσεως, ἢ ὅποια ἔδωκεν εἰς τὴς γεννήτηάς τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσῃ τὰς ἐπισήμας ἢ νὰ παρεκτείνῃ τὰ σύνορα.

Ἀληθμονήσαμεν λοιπὸν αὐτὰ τὰ μαθήματα, ἢ δι' αὐτὸ εἶναι ὅπῃ ἀντὶς νὰ παρατηρήσωμεν τὰ πράγματα ὅπῃ ἠθέλαμεν νὰ γνωρίσωμεν, ἔθελήσαμεν νὰ τὰ φαντασῶμεν. Ἀπὸ ὑποθέσεις ψευδεῖς εἰς ὑποθέσεις ψευδεῖς κινήμενοι, ἐπεριπλανήθημεν εἰς ἓνα πλῆθος λαθῶν, ἢ αὐτὰ τὰ λάθη ἀφ' ἧς ἐγέναν' μίαν Φορὰν προλήψεις, τὰ ἐπήραμεν δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὡς ἀρχάς. Ἐπεριπλανήθημεν λοιπὸν μίαν πλάνην ὅπῃ ὅλον ἠύξανε. Τότε δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ συλλογίζωμάωτε, παρά ἀκολοθεῖντες κακὰς ἕξεις ὅπῃ εἶχαμεν ἀποκτήσει. Ἡ τέχνη τῆ νὰ καταχρώμεθα τὰς λέξεις, ἐσάθη δι' ἡμᾶς ἢ τέχνη τῆ συλλογίζεσθαι αὐτοθέλητος, φρεσὶς, γελοία, ἄτοπος, ἔλαβεν ὅλας τὰ ἐλαττώματα μιᾶς ἀτάκτου Φαντασίας.

Διὰ νὰ μάθωμεν λοιπὸν νὰ συλλογίζωμάωτε, πρέπει νὰ διορθώσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ ὅλας τὰς κακὰς ἕξεις, ἢ αὐτὸ εἶναι ὅπῃ κάμνει τὴν σήμερον τόσον δύσκολον αὐτὴν τὴν τέχνην, ἢ ὅποια εἶναι πολλὰ εὐκόλος ἀφ' ἑαυτῆς. Ἐπειδὴ ὑπάρχουμεν εἰς αὐτὰς τὰς ἕξεις πολλὰ περισσότερον δε-

ληματικῶς, παρὰ εἰς τὴν φύσιν. Τὰς ὀνομάζομεν μίαν δευτέραν φύσιν διὰ τὴν δικαιολογήσωμεν ἕτω τὴν ἀφένειάν μας καὶ τὴν τύφλωσίν μας· μὴ εἶναι μίαν φύσιν ἡλλοιωμένην καὶ διεφθαρμένην.

Ἐσημειώσαμεν ὅτι, διὰ τὴν ἀποκτίσιν τινὰς μίαν ἕξιν, δὲν ἔχει τίποτε ἄλλο τὴν κάμην, παρὰ τὴν κάμην, καὶ ὅτι διὰ τὴν χάσιν, τὴν παύσιν ἀπὸ τοῦ τὴν κάμην. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο εἶναι ἕξ ἴσθιν εὐκόλα· πλὴν δὲν εἶναι ἕτως· ἐπειδὴ ὅταν θέλωμεν τὴν πάρωμεν μίαν ἕξιν, σοχάζομάμεν πρὸ τῆς τὴν κάμωμεν, καὶ ὅταν θέλωμεν τὴν χάσωμεν, ἐκάμαμεν πρὸ τῆς τὴν σοχάφωμεν. Κατ' ἄλλον λόγον ὅταν αἱ ἕξεις ἔγιναν ἐκεῖνο ὅπερ ὀνομάζομεν δευτέρα φύσιν, μᾶς εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον τὴν σημειώσωμεν ὅτι εἶναι κακαί. Αἱ παρόμοιαι ξεσκεπάσεις εἶναι αἱ δυσκολώτεραι, διὰ τῆτο καὶ φεύγουν τὴς περισσότερας.

Ὀμιλῶντας δὲν ἐννοῶ, εἰμὴ τὰς ἕξεις τῆς νόος· ἐπειδὴ ὅταν ζητῆται διὰ τὰς σωματικὰς, ὅλος ὁ κόσμος ἡμπορεῖ τὴν κρίνειν. Ἡ πέτρα ἀρκεῖ διὰ τὴν μᾶς μάθη ἂν εἶναι ὠφέλιμοι ἢ βλαβεραί· καὶ ὅταν δὲν εἶναι μήτε τὸ ἓνα, μήτε τὸ ἄλλο, ἢ συνήθεια κάμνει ἐκεῖνο ὅπερ θέλει, καὶ κρίνομεν ἀκολυθῶντες τὴν.

Κακῆ τύχη αἱ ἕξεις τῆς ψυχῆς εἶναι ὑποκείμεναι εἰς τὰς φαντασίας τῆς συνήθειας, ἢ ὅποια φαίνεται ὅτι δὲν συγχωρεῖ μήτε ἐξέτασιν, καὶ εἶναι τὸσον περισσότερον μολευτικά, ὅσον ἔχει ὁ νῦς τὴν περισσότεραν ἀποσροφὴν εἰς τὸ τὴν βλέπειν.

τὰ ἐλαττώματά τε, ὅσῃν καὶ νωθρότητα εἰς τὸ νὰ κάμῃ σκέψιν εἰς τὸν ἑαυτόν τε. Τινὲς ἤθελαν ἐντρέπωνται νὰ μὴ φρονῶν ὡς ὅλος ὁ κόσμος, ἄλλοι πάλιν ἤθελε τὲς φαίνεται πολλὰ κοπιασικὸν νὰ μὴ φρονῶν, παρὰ ἀκολουθεῖν τὸν ἑαυτόν τε. Καὶ ἂν μερικοὶ φιλοτιμῶνται νὰ φαίνωνται ξεχωριστοὶ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκολουθεῖ νὰ φρονῶν χειρότερα ἀκόμι. Ἀντιφάσκοντες εἰς τὸν ἑαυτόν τε, δὲν θὰ θελήσῃ νὰ φρονῶν καθὼς οἱ ἄλλοι, μὲ ὅλον τῆτο δὲν ἀνέχονται ὅπῃ τινὰς νὰ φρονήσῃ ἀλλοιότικα.

Δάθη ὅπε αὐταὶ αἱ ἕξεις μᾶς κάμνῃ
νὰ πέσωμεν.

γ'. Ἄν θέλῃς νὰ γνωρίσῃς τὰς κακὰς ἕξεις τῆ ἀνθρώπινῃ νοῦς, παρατήρησε τὰς διαφορετικὰς δόξας τῶν λαῶν. Ἴδὲ τὰς ἐσφαλμένας ιδέας, τὰς ἀντιφατικὰς, τὰς ἀτόπας ὅπῃ ἡ δεισιδαιμονία ἐδιασκόρπισεν εἰς ὅλα τὰ μέρη, καὶ κρίνε διὰ τὴν βίαν τῶν ἕξεων ἀπὸ τὸ πάθος ὅπῃ κάμνει νὰ σέβωνται τὸ λάθος πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. (1)

(1) Οἱ κάτοικοι τῶν μεσημβρινῶν καὶ δυτικῶν μερῶν τῆς Ἀφρικῆς ἔχον δόξας ἐπάνω εἰς τὴν θεοσκείαν τόσον παραλόγας, τόσον ἀτόπας, τόσον ἀλλοκότας ὅπῃ ἂν δὲν ἀναφέρονται ἀπὸ πολλὰς περιηγητὰς, ἤθελε δυσκολευθῆ τινὰς νὰ πεισῶσῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ πέσῃ εἰς παρομοίας ἀτοπίας. Εἶναι ἀπὸ αὐτὰς ὅπῃ ἐθεοποίησαν τὴν ὕλην, φανταζόμενοι τόσας θεοὺς ὅπῃ καὶ ὕλικὰ πράγματα.

Στοχάσθη τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἕως τὴν ἐκπτώσιν τῆς, καὶ θὰ ἰδῆς τὰς προλήψεις νὰ αὐξάνωνται μαζί με τὰς ἀταξίας. Θὰ θαυμάσης διὰ τὰ ὀλίγα φῶτα ὅπῃ θὰ εὕρης εἰς τὴς αἰῶνας καὶ εἰς ἐκείνης ὅπῃ ὀνομάζονται φωτισμένους. Ἐν γένει . . . . .
 . . . . . ! πῶσον ὀλίγα ἔθνη ἀπόκτησαν καλὰς νόμους! καὶ πῶσον ὀλίγον οἱ καλοὶ νόμοι διαρκῶν!

Τέλος ἂν παρατηρήσης τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα εἰς τὴς Ἑλλήνας καὶ εἰς τὴς Ῥωμαίους καὶ εἰς τὴς λαοὺς ὅπῃ τὴς ἐδιαδέχθησαν, θὰ ἰδῆς ἀπὸ τὰς δόξας ὅπῃ μεταθέτονται ἀπὸ ἡλικίαν εἰς ἡλικίαν, πῶσον ἡ τέχνη τῆ νὰ κανονίσουν τὸν σοχασμὸν, ἐσάθη ὀλίγον γνῶσιν εἰς ὅλας τὴς αἰῶνας, καὶ θὰ θαυμάσης διὰ τὴν ἀγνοίαν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκουμε ὡς πρὸς αὐτὸ, σοχαζόμενος ὅτι ἡμεῖς εἴμαστε ὑπερινοὶ ἀνδρῶν γεννητικῶν ὅπῃ παρεξέτειναν τὰ σύνορα τῶν γνῶσεών μας. Τοῖστος εἶναι ἐν γένει ὁ χαρακτήρ τῶν αἱρέσεων, θέλουν ἀπὸ δοξομανίαν τῆς νὰ κυριεύουν καὶ κατατρέχουν τὰς ἄλλας, καὶ σπανίως ζητῶν τὴν ἀλήθειαν. Θέλουν μάλιστα νὰ φαίνονται ξεχωρισαί, καὶ φιλονεικῶν φρέδας φιλονεικίας. Ὅμιλῶν διαλέκτους ἀκατανοήτους, παρατη-

Τὴς Λαμιζὰς τῆς μεγάλης Ταρταρίας τῆς ἡξεύρουν πολλοί· οἱ Ταλαποῖνοι τῆ Ζιάμ δὲν εἶναι ὀλιγώτερου παράξενος· οἱ Βεδζοῖσαι τῆς Ἰαπωνίας, καὶ οἱ ἐκδιαμέτρως ἀντικείμενοι αὐτῶν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον· οἱ Βραχιμάνες τῆς Ἰνδίας, κτλ.

Κ. Δ. της Κ. τ. Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ρῆν ὀλίγον, δίδωκε τὰ ὄνειρά της διὰ ἑρμηνείας τῆς φύσεως. Τέλος, ἐναχολόμεναι νὰ βλάβωσιν μία τὴν ἄλλην, καὶ νὰ κάμωσιν κάθε μία νέες Φατριώτας, μεταχειρίζονται δι' αὐτὸ κάθε εἶδος μέσα, καὶ θυσιάζωσιν κάθε τι εἰς τὰς δόξας ὅπως θέλωσιν νὰ διαδώσωσιν.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πολλὰ δύσκολος νὰ ξαναγνωριθῆ ἀναμεταξὺ εἰς τόσα τερατώδη συστήματα ὅπως βασῶνται ἀπὸ τὰς αἰτίας ὅπως τὰ ἐγέννησαν, ὅτι εἰσιν ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας, ἀπὸ τὰς διοικήσεις, ἀπὸ ψευδοφιλοσοφίαν. Τὰ λάθη παρὰ πολὺ ἠνωμένα ἓνα μὲ τὸ ἄλλο ἀμύνονται τὸ ἓνα ὑπὲρ τῆ ἄλλης. Ματαίως ἤθελε πολεμήσῃ τινὰς ἐν μέρει τινὰ, ἔπρεπε νὰ τὰ κρημνίσῃ ὅλα ἐν ταύτῳ, δηλαδὴ ἔπρεπεν αἰφνιδίως νὰ μεταβάλλῃ τινὰς τὰς ἕξεις τῆ ἀνθρωπίνης νοῦς. Αὐτὰ ὅμως αἱ ἕξεις εἶναι παρὰ πολὺ παλαιωμένα. Τὰ πάθη ὅπως μᾶς τυφλώνωσιν, τὰς βασῶν, καὶ ἂν κατὰ τύχην εἶναι τινὲς ἀνθρωποὶ ἱκανοὶ νὰ μᾶς ἀνοίξωσιν τὰ μάτια, εἶναι παρὰ πολὺ ἀσθενεῖς διὰ νὰ μᾶς διορθώσωσιν. . . . .

Μόνον μέσον εἰς τὸ νὰ βάλωμεν τάξις εἰς τὴν δύναμιν τῆ σοχάρεσθαι.

δ. Ὅλα αὐτὰ τὰ λάθη φαίνονται ὅτι ὑποθέτωσιν εἰς ἡμᾶς τόσας κακὰς ἕξεις ὅσας καὶ ἐσφαλμένας κρίσεις διὰ ἀληθινὰς δεγμένας. Μὲ ὅλον τῆτο ὅλα ἔχωσιν τὴν ἰδίαν ἀρχὴν, καὶ προέρχονται ἐξ ἴσης ἀπὸ τῆ ἕξις τῆ νὰ μεταχειριζώμεθα λέξεις πρὸ τῆ νὰ προσ-

διορίζωμεν τὴν σημασίαν τῆς, καὶ ἀκόμη χωρὶς νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν χρείαν τῆς νὰ τὴν προσδιορίσωμεν. Δὲν παρατηροῦμεν τίποτες, δὲν ἠξεύρομεν πόσον πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν. Κρίνομεν βιασμένως, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν τὰς κρίσεις ὅπως κάμνομεν, καὶ πισεύομεν ὅτι ἀποκτῶμεν γνώσεις, ματαίνοντες λέξεις αἱ ὅποσαι δὲν εἶναι ἄλλο τίποτες, εἰμὴ λέξεις. Εἰς τὴν νηπιότητά μας σοχαζόμενοι ἀκολουθοῦντες ἄλλους, ἀποκτῶμεν ὅλας τὰς προλήψεις τῆς, καὶ ὅταν φθάσωμεν εἰς μίαν τινὰ ἡλικίαν, ὅπως νομίζομεν ὅτι σοχαζομάσθε μόνοι μας, ἀκολουθοῦμεν ἀκόμη νὰ σοχαζωμάσθε ἀκολουθοῦντες ἄλλους· ἐπειδὴ σοχαζομάσθε κατὰ τὰς προλήψεις ὅπως μᾶς ἔδωκαν. Τότε ὅσον περισσότερο φαίνεται ὁ νῦν ὅτι κάμνει προόδους, τόσον περισσότερο παρεκτρέπεται καὶ ἀποκλανᾶται, καὶ τὰ λάθη ἐπισωρεύονται ἀπὸ γενεᾶν εἰς γενεάν. Ὅταν τὰ πράγματα φθάσῃ εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν, δὲν εἶναι, εἰμὴ ἓνα μέσον νὰ ξαναβάλωμεν τάξιν εἰς τὴν δύναμιν τῆς σοχαζοῦσθαι, αὐτὸ εἶναι νὰ ἀληθισμονήσωμεν ὅλα ὅσα ἐμάθαμεν, νὰ ξαναπάρωμεν τὰς ιδέας μας ἀπὸ τὴν ἀρχήν τῆς, νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν γένεσίν τῆς, καὶ νὰ ξαναφκιάσωμεν, καθὼς λέγει ὁ Βάκων, τὸν ἀνθρώπινον νῦν.

Αὐτὸ τὸ μέσον εἶναι τόσον δυσκολώτερον νὰ τὸ βάνωμεν εἰς πράξιν, ὅσον νομίζομεν τὸν ἑαυτὸν μας περισσότερο πεπαιδευμένους. Οὕτω λοιπὸν, συγγράμματα ὅπως αἱ ἐπιστῆμαι πραγματεύονται μὲ μίαν μεγάλην καθαρότητα, μὲ μίαν μεγάλην ἀκρί-

βειαν, μὲ μίαν μεγάλην τάξιν, δὲν ἤθελαν εἶναι ἐξ ἴσῃ ἐφικτὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐκεῖνοι ὅπῃ δὲν ἐσπῆδασαν τίποτες, ἤθελαν τὰ καταλαμβάνη πολλὰ καλλίτερα, παρά ἐκεῖνοι ὅπῃ ἔκαμαν μεγάλας σπῆδας, καὶ μάλισα, παρά ἐκεῖνοι ὅπῃ ἔγράφαν πολλά ἐπάνω εἰς τὰς ἐπισήμας. Εἶναι μάλισα σχεδὸν ἀδύνατον ὅπῃ αὐτοὶ νὰ διαβάσῃ παρόμοια συγγράματα καθὼς πρέπει νὰ διαβαθῆν. Μία καλὴ Λογικὴ ἤθελε κάμῃ εἰς τὸν νῦν των μίαν μεταβολὴν βραδυτάτην, καὶ ὁ χρόνος μόνος ἤμπορεῖ νὰ κάμῃ νὰ γνωρίσῃ μίαν ἡμέραν τὴν ὠφέλειαν αὐτῆς (1).

Ἴδὲ λοιπὸν τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς κακῆς ἀνατροφῆς, καὶ αὐτὴ ἡ ἀνατροφή δὲν εἶναι κακὴ, παρά μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐναντῖα εἰς τὴν Φύσιν. Τὰ παιδιά εἶναι

(1) Πολλὰ ὀλίγοι προκομμένοι ἀπὸ τὸ ἔθνος μας δὲ νὰ διαβάσῃ αὐτὴν τὴν Λογικὴν, ὡς Λογικὴν ἐπειδὴ κανὸνα καὶ σαθρὴν Λογικὴν ἔχῃ τινὰς Λογικὰς ὅπῃ προτυπώθησαν. Οἱ τοῖῃτοι τοιῃτως κρίνοντες, κρίνεσι κακὰ ἐπειδὴ κρίνεσι προκατειλημμένοι. Παρακαλῶ, ἄς τὴν διαβάσῃ τέλαχισαν δύο φοραῖς μὲ προσοχὴν μεσκέψιν, χωρὶς προλήψεις, κρίνοντες ἀφ' ἑαυτῆς τῆς, καὶ ὄχι ἀκολουθῆντες ἄλλης, καὶ δὲ νὰ εἰδῆν ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν εἶχαν δίκαιον, Ἐδῶ ὀμιλῶ ἐκ πείρας. Ἄλλοι πάλιν δὲν δὲ νὰ καταδεχθῆν νὰ τὴν διαβάσῃ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι γεγραμμένη εἰς τὴν μὴ ὀμιληκένην ἑλληνικὴν διάλεκτον. Οἱ τοῖῃτοι ἐπιβάλλουσι πολλὰ ὀλίγου εἰς τὸ τί δὲ νὰ εἰπῆ γλῶσσα, εἰς τὸ τί δὲ νὰ εἰπῆ Λογικὴ, καὶ διὰ τῆς τοιῆτης δὲν ἐμεταφράσῃ, καὶ ἄς μὴν τὴν σπῆδασῃ ἐν ὄσῳ εἶναι τοῖῃτοι. Ὡς τὶ ἀσέβεια!

προσδιωρισμένα ἀπὸ τὰς χρείας των γὰ εἶναι παρατηρηταὶ καὶ ἀναλυταί, καὶ ἔχον εἰς τὰς γεννωμένας τῆς δυνάμεις μὲ τι γὰ εἶναι παρατηρηταὶ καὶ ἀναλυταί καὶ εἶναι μάλιστα κατάτινα τρόπον μὲ βίαν, ἐν ᾧ ἡ φύσις εἶναι ὁ μόνος τῶν ὀδηγός. Ἀλλ' εὐθὺς ὅπῃ ἡμεῖς ἀρχίζομεν γὰ τὰ ὀδηγῶμεν, τὰ ἐμποδίζομεν κάθ' ἑκάστην παρατήρησιν καὶ κάθ' ἑκάστην ἀνάγκη. Ἴποθέτομεν ὅτι δὲν συλλογίζονται ἐπειδὴ δὲν ἠξεύρομεν γὰ συλλογίζομασθε μαζίτες (1), καὶ προσμένοντες μίαν λογικὴν

(1) Τὰ παιδιά συλλογίζονται ἰσχυρὰ ἔχοντα τὴν φύσιν ὀδηγὸν καὶ διδάσκαλον, ἡμεῖς ὅμως ὅπῃ συχνὰ παραλογίζομεν ἀκολουθεῦντες τὴν φαντασίαν, ἀναγκάζομεν καὶ αὐτὰ γὰ παρασυλλογίζονται, καὶ ἤτω διαρραίζομεν τὸ λογικόν τῆς. Μ' ἔτυχεν ποτὲ γὰ ἀκύνω ἓνα παιδί ὡς τεσσάρων ἢ πέντε ἐτῶν γὰ λέγει, ἡ ἀχρεΐη Μαρία. Ὁ διδάσκαλός τῆ διορθῶντάς τῃ, τὸ εἶπε γὰ εἰπῆ ἀχρεΐα καὶ ὄχι ἀχρεΐη. Ἰδὲ ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὰ μυρία, ὅπῃ βλέπον τὰ παιδιά γὰ κακσυλλογίζονται, καὶ ἀκολουθεῖ ὅπῃ χαλῶν τὴν λογικὴν τῆς δύναμιν. Τὸ παιδί ἐσυλλογίσθη ἰσχυρὰ λέγωντας ἀχρεΐη, καὶ ἐσυλλογίσθη χωρὶς γὰ ἠξεύρη ὅτι συλλογίζεται φαίνεται ὅτι δὲν συλλογίζονται καλά, εἰμὴ ἐκεῖνοι ὅπῃ δὲν ἠξεύρουσ ὅτι συλλογίζονται. Ἡ φύσις τὸ ὑπαγόρευσε, καὶ αὐτὸ δὲν ἔκαμε παρὰ γὰ τὴ εἰπῆ. Ἡ φαντασιώδης συνήθεια ὑπαγόρευσε τὸν διδάσκαλόν τῃ τὸ, ἀχρεΐα. Τὸ παιδί ὡς φαίνεται ἀκύνοντας πολλάκις γὰ λέγειν, τρελὴ Μαρία, καλὴ Μαρία, φρόνιμη, καὶ τλ. εἶπε καὶ ἀχρεΐη, καὶ δὲν ἔσφαλε τελείως. ☉ σφάλμα εἶναι τῶν γλωσσῶν καὶ ἐκείνων ὅπῃ δὲν τὰς διορθῶντων. Ἰδὲ καὶ πῶς ἔκρινε τὸ παιδί, ἐσύναψε καὶ ἐσύναξε τὸ πόρισμα, ὅλα ἐν ἀκαρεΐ καὶ χωρὶς γὰ ἡ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΚΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΙΟΣ

ἡλικίαν, ἢ ὅποια ἄρχιζε χωρὶς ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς τὴν κάμνομεν μὲ ὄλην μας τὴν βίαν νὰ βραδύνη, τὰ κατὰδικάζομεν νὰ μὴν κρίνῃ, παρὰ ἀκολοῦθοντα τὰς δόξας, τὰς προλήψεις καὶ τὰ λάθη τὰ ἐδικάμας. Πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι χωρὶς νῦν ἢ νὰ μὴν ἔχῃ, εἰ μὴ ἕνα νῦν σφαιερὸν. Ἄν τινὰ διασέλλωνται ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἢ αἰτία εἶναι ὅπως ἔχῃ εἰς τὸν συζητησιμὸν τῆς ἀρκετῆς δρασιμότητος διὰ νὰ νικήσῃ σήμερον ἢ αὔριον τὰ ἐμπόδια ὅπως ἐβάλαμεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν προτερημάτων τῆς. Τὰ ἄλλα εἶναι φυτὰ ὅπως ἡμεῖς τὰ ἐκολοβώσαμεν ἕως εἰς τὴν ρίζαν, καὶ ὅπως ἀποθνήσκῃ ἀκαρπὰ.

Ξεύρη. Τὰ ἐπίθετα τὰ κατηγορούμενα κατὰ τοῦ γυναικῶν, τελειώνου εἰς η, τὸ ἀχρεΐη εἶναι ἕνα σφαιρὸν ἐπίθετον, ἄρα πρέπει νὰ τελειώσῃ εἰς η. Αὕτη εἶναι ἡ ἀνάπτυξις ἢ ἡ μορφή τῆς συλλογισμῆς καὶ ὄχι ὁ κυρίως συλλογισμὸς. Ἐνα πλῆθος ἄλλων λέξεων εἶναι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ὅτι δὲν ἐπροέδρευεν ἡ φύσις εἰς τὸν συζητησιμὸν τῆς ἀμῆ ἢ φαντασίας, καὶ τὸ μεγαλύτερον κακὸν εἶναι, ἐπειδὴ ἀναγκάζομεν τὰ παιδιά νὰ συλλογίζονται σραβὰ ἀταμβλύνομεν ἕτω τὸν νῦν τῆς καὶ τὰ καταστάνομεν ἡλίθια.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Β΄.

ΠΩΣ Η ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ Η ΣΧΗΜΑ-
ΤΙΚΗ ΑΝΑΛΤΕΙ ΤΟΝ ΣΤΟ-
ΧΑΣΜΟΝ (1).

Δέν ἡμποροῦμεν νὰ ἀναλύωμεν, παρά μὲ τὸ μέσον μιᾶς διαλέκτου.

α΄. **Δ**έν ἡμποροῦμεν νὰ συλλογίζωμάσθε, παρά μὲ τὸ μέσον ὅπῃ μᾶς ἐδόθη ἢ μᾶς ἐδείχθη ἀπὸ τὴν φύσιν. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηρήσωμεν αὐτὰ τὰ μέσα καὶ νὰ πασχίσωμεν νὰ ξεσκεπάσωμεν πῶς εἶναι ἀσφαλῆ ἐνίστε, καὶ διὰ τί δέν εἶναι πάντοτε.

(1) Τὰ κινήματα τῆ προσώπου, τῆς κεφαλῆς, τῶν βραχιόνων, τῶν σκελῶν, ὅλα τῆ σώματος καὶ οἱ ἀναρτοί τόνοι, ἦταν τὰ πρῶτα μέσα ὅπῃ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν πρὸς ἀνακοίνωσιν τῶν σοχασμῶν τῆς. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ σημεῖα εἶναι ἓνα εἶδος διαλέκτου, καὶ αὐτὴ ἡ διάλεκτος ὀνομάζεται **Σχηματικὴ διάλεκτος**

Αὐτὴ ἡ διάλεκτος ὅπῃ δὲ νὰ φανῆ μόλις δυνατῆ, ἦταν γνωστὴ εἰς τῆς **Ρωμαῖνες Οἱ Κωμικοὶ** ὅπῃ ὠνόμαζαν **Παντομίμους**, ἐπαράσθησαν κομμάτια ὁλόκληρα χωρὶς νὰ προφέρουν μῆτε μίαν λέξιν. Πῶς λοιπὸν κατώρθωσαν

Είδαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ αἰτία τῶν λαθῶν μας εἶναι εἰς τὴν ἕξιν τῆς νὰ κρίνωμεν, ἀκολουθῶντες λέξεις

νὰ κάμνῃ ὀλίγου κατ' ὀλίγου αὐτὴν τὴν διάλεκτον; Φανταζόμενοι σημεῖα αὐτοδέλητα; Ὅμως δὲν ἤθελαν τὴς καταλάβειν, ἢ ὁ λαὸς ἤθελεν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σπεδάσῃ αὐτὰ, τὸ ὁποῖον βέβαια δὲν ἤθελε τὸ κάμῃ. Ἐπρεπε λοιπὸν ὅπῃ οἱ Παντομίμοι κινέμενοι ἀπὸ σημεῖα φυσικά, τὰ ὁποῖα ἐκαταλαμβάνονταν ἀπὸ ὅλου τοῦ κόσμου, νὰ πέρνῃ τὴν ἀναλογίαν διὰ ὁδηγὸν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν σημείων ὅπῃ εἶχαν χρῆσαν νὰ εὑρεθῇ, καὶ οἱ ἐπιτηδειότεροι ἦταν ἐκεῖνοι ὅπῃ ἀκολουθῶσαν αὐτὴν τὴν ἀναλογίαν μὲ περισσοτέραν ὀξύνοιαν. Εἶναι λοιπὸν δύο εἶδη σχηματικῆς διαλέκτου· τὸ ἓνα φυσικὸν, τῆς ὁποίας τὰ σημεῖα εἶναι δεδομένα ἀπὸ τοῦ συχνηματισμοῦ τῶν ὀργάνων, καὶ τὸ ἄλλο, τεχνικὸν, τῆς ὁποίας τὰ σημεῖα εἶναι δεδομένα ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν. Ἐκεῖνο εἶναι πολλὰ περιορισμένον, τῆτο ἢμπορεῖ νὰ ἐκτανθῇ ἀρκετὰ εἰς ἀπόδωσιν ὅλων τῶν ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν τῆς ἀνθρωπίνης νοῦς. Ὁ Λεπὲ ὁ διδάσκαλος τῶν ἐνεῶν καὶ κωφῶν μὲ μίαν ξεχωριστὴν ὀξύνοιαν, ἔκαμε μὲ τὴν σχηματικὴν διάλεκτον μίαν μέθοδον ἀπλὴν καὶ εὐκόλον, διὰ τῆς ὁποίας δίδει εἰς τῆς μαθητὰς τε ἰδέας κάθε εἶδους. (ὁ Συγγραφεὺς εἰς τὴν γραμματικὴν.) Αὐτὴ ἡ γραμματικὴ εἶναι μία πραγματεία φιλοσοφικὴ, εἶναι ἡ γραμματικὴ μὲ τὴν μεταφυσικὴν-της, εἶναι ἀπλησάτη, εὐκολωτάτη καὶ ἀκολούθως ἐφικτὴ εἰς τὰ μικρὰ παιδιά. Ἡθελεν εἶναι ἄξιον εὐχῆς νὰ ἀρχίζον τὰ παιδιά ἀπὸ μίαν τοιαύτην γραμματικὴν. Ἡθελεν κάμνῃ βέβαια προόδους ὅπῃ νὰ μᾶς ἐκπλήττειν. Μία θεωρία φιλοσοφικὴ πρῶτον, μία μεταφυσικὴ γραμματικῆς εὐκολύνει τὴν πρᾶξιν θαυμασιώτατα. Ὅταν ἀρχίζον ὅμως μὲ ἕνῃ τρόπον ὅπῃ δὲν γίνεται χειρότερος, δὲν παραξενεύομαι ὅταν βλέπω παιδιά ὅπῃ κατατρίβον ἐνἑαυτῆς

τῶν ὁποίων δὲν ἐπροσδιορίσαμεν τὸ νόημα. Εἶδαμεν εἰς τὸ Πρῶτον μέρος ὅτι αἱ λέξεις μᾶς εἶναι ἀπολύτως ἀνάγκαι διὰ νὰ κάμωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ιδέας κάθε εἶδους, καὶ θὰ ἰδῶμεν ἐντὸς ὀλίγου ὅτι αἱ ἀφηρημένα καὶ γενικαὶ ιδέαι δὲν εἶναι παρά ὀνομαστικαί. Κάθε τι λοιπὸν θὲ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν σοχάζωμάζε, παρά μὲ τὴν βοήθειαν τῶν λέξεων. Αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ μάθῃ τινὰς ὅτι ἡ τέχνη τῆς συλλογίζεσθαι ἄρχισε μὲ τὰς γλώσσας, ὅτι δὲν ἤμπορεσε νὰ κάμῃ προόδους, εἰμὴ ὅσον αὐταὶ αἱ ἴδιαι, ἔκαμαν, καὶ ὅτι ἀκολούθως, αὐταὶ πρέπει νὰ περικλείνῃ ὅλα τὰ μέσα ὅπῃ ἡμεῖς ἤμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν διὰ νὰ ἀναλύσωμεν καλῶς ἢ κακῶς. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηρήσωμεν τὰς γλώσσας, πρέπει μάλιστα νὰ γνωρίσωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ ἐσάθησαν εἰς τὴν γέννησίν τε. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηρήσωμεν τὴν σχηματικὴν διάλεκτον μετὰ τὴν ὁποίαν καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν αὐταὶ ἐγιναν, καὶ ἀπ' αὐτῆς μέλλομεν νὰ ἀρχίσωμεν.

ὀλοκλήρης εἰς τὰ γραμματικά, χωρὶς νὰ ἀπολαμβάνου κανέ-
ναν καρπὸν ἀνάλογον μὲ τὸν κόπον καὶ μὲ τὸν χρόνον.

Ἔνας ὅπῃ συλλογίζεται, θὰ καταλάβῃ πολλὰ καλὰ αὐτὰ ὅπῃ λέγω ἕνας ὅμως ὅπῃ δὲν κρίνει, παρά ἀπὸ τὰς ἀποκτημένας ἕξεις τε . . . ὅσον διὰ ἕνα τοῖστου δὲν ἔχω νὰ εἰπῶ τίποτε. Θὰ τὸν φανῇ πολλὰ παράξενου ὅ, τι εἰπῶ, καὶ δὲν παραξενεύομαι.

Τὰ σοιχεῖα τῆς χηματικῆς διαλέκτου εἶ-
ναι ἔμφυτα.

β'. Τὰ σοιχεῖα τῆς χηματικῆς διαλέκτου εἶ-
ναι γεννημένα μετὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ αὐτὰ τὰ σοι-
χεῖα εἶναι τὰ ὄργανα ὅπῃ ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεώς
μας μᾶς ἔδωκεν. Οὕτω λοιπὸν εἶναι μία γλῶσσα
ἔμφυτος, μετὰ ὅλον ὅπῃ αἱ ιδέαι δὲν εἶναι ἔμφυτοι.
Τῷ ὄντι, ἔπρεπε τὰ σοιχεῖα μιᾶς γλώσσης ὁποια-
σῶν, ἑτοιμασμένα προτιότερα, νὰ προηγηθῶν ἀπὸ
τὰς ιδέας μας· ἐπειδὴ χωρὶς σημεῖα κἀνεὸς εἶδους,
ἤθελε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναλύσωμεν τὴς σο-
χασμάμας διὰ νὰ δώσωμεν λόγον ἐκείνου ὅπῃ σο-
χάζομάωτε, ὃ ἐσι, διὰ νὰ τὸ ἰδῶμεν μετὰ ἕναν τρό-
πον εὐκρινῆ.

Οὕτω λοιπὸν ὁ ἐξωτερικὸς συχηματισμὸς μας
εἶναι διωρισμένος νὰ παραστήσῃ κάθε τι ὅπῃ ἀκολου-
θεῖ εἰς τὴν ψυχὴν μας. Αὐτὸς εἶναι ἡ ἐκφρασις τῶν
αἰσθήσεών μας καὶ τῶν κρίσεών μας, καὶ ὅταν αὐτὸς
ὁμιλεῖ τίποτε δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι κρυμμένον.

Διὰ τί κατ' ἀρχὰς κάθε τι εἶναι συγκε-
χυμένον εἰς αὐτὴν τὴν διάλεκτον.

γ'. Τὸ ἴδιον τῆς χήματος δὲν εἶναι νὰ ἀνα-
λύη. Ὡσάν ὅπῃ αὐτὸ δὲν παραστήνει τὰς αἰσθή-
σεις (1), παρά μετὰ τὸ νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμά-

(1) Αἰσθήσεις ἐντεκῦθα ἢ ἐνέργεια τῆς αἰσθάνεσθαι,
καθὼς θέλησις τῆς θέλω, καὶ συγχώρησις τῆς συγχωρῶ.

τες, παρασύνει ἐν ταύτῳ ὅλας ἐκείνας ὅπῃ δοκῇ
μάζομεν εἰς τὴν αὐτὴν σιγμὴν, καὶ αἱ ἀφροαὶ ἰδέαι
εἰς τὸν σοχασμὸν μας εἶναι φυσικὰ ἀφροαὶ εἰς αὐ-
τὴν τὴν διάλεκτον.

Ἐνα πλῆθος ὁμῶς ἀφροῶν ἰδεῶν δὲν ἤμπο-
ροῦσαν νὰ εἶναι διακεκριμένα, εἰμὴ ὅσον ἐκάμαμεν
μῖαν ἕξιν τῆ νὰ τὰς παρατηρῶμεν τὴν μῖαν ὑσερον
ἀπὸ τὴν ἄλλην. Εἰς αὐτὴν τὴν ἕξιν εἶμαθε ὑπόχ-
ρεοὶ διὰ τὸ πλεονέκτημα τῆ νὰ τὰς ξεκαθαρίζω-
μεν μὲ μῖαν ταχύτητα καὶ εὐκολίαν ὅπῃ ἐκπλήτ-
την ἐκείνης ὅπῃ δὲν ἀπόκτησαν τὴν ἰδίαν ἕξιν.
? Διὰ τί λόγῳ χάριν ἕνας μισικὸς διακρίνει εἰς τὴν
ἁρμονίαν ὅλα τὰ μέρη ὅπῃ ἀκόνονται ἐν ταύτῳ;
Ἡ αἰτία εἶναι, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀσκημένον τὸ αὐ-
τίτῃ νὰ παρατηρῇ τὴς ἤχῃς καὶ νὰ τὴς ξετιμᾷ.

Οἱ ἄνθρωποι ἀρχίζον νὰ ὁμιλῶν τὴν σχηματι-
κὴν διάλεκτον εὐθὺς ὅπῃ ἀρχίζον νὰ αἰωθάνονται,
καὶ τὴν ὁμιλῶν τότε χωρὶς νὰ ἔχον σκοπὸν νὰ με-
ταδώσῃν τὴς σοχασμῶν. Δὲν θὰ κάμνῃ τὸν
σκοπὸν νὰ τὴν ὁμιλήσῃν διὰ νὰ ἀκυσθῶν, παρά
ὅταν θὰ σημειώσῃν ὅτι τὴς ἤκῃσαν. Εἰς τὴν ἀρ-
χὴν ὁμῶς, δὲν σχεδιάζον τίποτες ἀκόμι ἐπειδὴ
δὲν ἐπαρατήρησαν τίποτες.

Κάθε τι τότε εἶναι συγκεχυμένον δι' αὐτὴς εἰς
τὴν γλῶσσαν τὴς, καὶ δὲν θὰ ξεκαθαρίσῃν τίπο-
τες, ἐν ὅσῳ δὲν θὰ μάθῃν νὰ κάμνῃν τὴν ἀνάλυ-
σιν τῶν σοχασμῶν τὴς.

Πλὴν, μὲ ὅλον ὅπῃ κάθε τι εἶναι συγκεχυ-

μένον εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς, περικλείει ὅμως κά-
θετι ὅπῃ αἰσθάνονται, περικλείει κάθετι ὅπῃ δὲ
ξεκαθαρίσῃ, ἅταν δὲ ἤμπορέσῃ νὰ κάμῃ τὴν
ἀνάλυσιν τῶν σοχασμῶν τῆς, δηλαδὴ, τῶν ἐπιθυ-
μιῶν, τῶν φόβων, τῶν κρίσεων, τῶν συλλογι-
σμῶν, ἐνὶ λόγῳ, ὅλας τὰς ἐργασίας τῶν ὁποίων
ἡ ψυχὴ εἶναι ἰκανή. Ἐπειδὴ, ἂν ὅλα αὐτὰ δὲν
ἦσαν ἐκεῖ, ἡ ἀνάλυσις δὲν ἤμπορέσει νὰ τὰ εὕρῃ
ἐκεῖ. Ἄς ἰδῶμεν πῶς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν μά-
θουν ἀπὸ τὴν φύσιν νὰ κάμῃ τὴν ἀνάλυσιν ὅλων
αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

Πῶς ὕστερα γίνεται μία μέθοδος ἀνα-
λυτικῆ.

Ἐχὼν χρεῖαν νὰ βοηθηθῆν. Λοιπὸν κάθε
ἓνας ἀπὸ αὐτὲς ἔχει χρεῖαν νὰ κάμῃ νὰ τὸν κα-
ταλάβῃ, καὶ ἀκολούθως νὰ καταλαμβάνεται καὶ
μόνος τῆς.

Κατ' ἀρχὰς ὑπακύνῃ εἰς τὴν φύσιν, καὶ χω-
ρὶς σκοπὸν, καθὼς πρὸ ὀλίγου τὸ ἐσημειώσαμεν.
Λέγουσιν ἐν ταύτῳ κάθετι ὅπῃ αἰσθάνονται ἔπειδὴ
εἶναι φυσικὸν εἰς τὸ σχῆμα τῆς νὰ τὸ εἰπῆ ἔτω.
Μὲ ὅλον τῆς ἐκεῖνος ὅπῃ ἀκέσει μὲ τὰ μάτια,
δὲν δὲ νὰ ἀκέσει, ἂν δὲν ξεσυνδέσῃ αὐτὸ τὸ σχῆ-
μα διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὰ κινήματα τὸ ἓνα μετὰ
τὸ ἄλλο. Τὸν εἶναι ὅμως φυσικὸν νὰ τὸ ξεσυνδέ-
σῃ, καὶ ἀκολούθως τὸ ξεσυνδέτεται πρὸ τῆς νὰ βάλῃ
τὸν σκοπὸν αὐτῆς τῆς ξεσυνδέσεως ἔπειδὴ, ἂν

βλέπει ἐν ταύτῳ ὅλα τὰ κινήματα, δὲν κινάζει μὲ τὴν πρώτην ματιὰν, εἰμὴ ἐκεῖνα ὅπῃ τὸν κτυπῶν εἰς τὸ μάτι περισσότερον. Μὲ τὴν δευτέραν, κινάζει ἄλλα μὲ τὴν τρίτην, ἄλλα ἀκόμι. Τὰ παρατηρεῖ λοιπὸν ἀλληλοδιαδόχως, καὶ ἡ ἀνάλυσις γίνεται.

Κάθε ἓνας ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀνθρώπους θὰ σημειώσῃ λοιπὸν, ταχύτερον ἢ βραδύτερον, ὅτι δὲν καταλαμβάνει τὰς ἄλλας ποτὲ καλλίτερα, παρά ὅταν ἐξεσύνθεσε τὸ σχῆμα, καὶ ἀκολούθως θὰ ἴμφορῆσῃ νὰ σημειώσῃ ὅτι ἔχει χρεῖαν, διὰ νὰ κάμῃ νὰ τὸν καταλάβῃ, νὰ ξεσυνθέσῃ τὸ ἐδικόν τε. Τότε θὰ συνηθίσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ ἓνα μὲ τὰ τὸ ἄλλο τὰ κινήματα ὅπῃ ἡ φύσις τὸν κάμνει νὰ κάμῃ ἐν ταύτῳ, καὶ ἡ σχηματικὴ διάλεκτος θὰ γένη φυσικῶς διὰ αὐτὸν μία μέθοδος ἀναλυτικὴ. Λέγω μία μέθοδος· ἐπειδὴ ἡ διαδοχὴ τῶν κινήματων δὲν θὰ γένη αὐτοφελήτως καὶ χωρὶς κανόνα· ἐπειδὴ τὸ σχῆμα ὄντας τὰ ἀποτελέσματα τῶν χρεῶν καὶ τῶν περιστάσεων ὅπῃ εὐρίσκεται τινὰς, εἶναι φυσικὸν ὅπῃ αὐτὸ νὰ ξεσυνθέτῃται εἰς τὴν δεδομένην τάξιν ἀπὸ τὰς χρεῖας καὶ ἀπὸ τὰς περιστάσεις· καὶ μὲ ὅλον ὅπῃ αὐτὴ ἡ τάξις ἴμφορεῖ νὰ ἀλλάξῃ, καὶ ἀλλάσσει, δὲν ἴμφορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι αὐτοφελήτος. Οὕτως εἶναι ὅπῃ εἰς ἓνα πίνακα ὁ τόπος τῶν καθ' ἓν ὑποκειμένων, τὸ σχῆμα τε καὶ ὁ χαρακτήρ τε εἶναι προσδιορισμένα, ὅταν ἡ ὑπόθεσις παρασῆνεται μὲ ὅλας τὰς περιστάσεις.

Ξεσυνδέτωντας τὸ σχῆμα τε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ξεσυνδέτει τὸν σοχασμόν τε διὰ τὸν ἑαυτόν τε, καθὼς διὰ τῆς ἄλλης τὸν ἀναλύει, καὶ κάμνει νὰ τὸν καλάβῃν· ἐπειδὴ καταλαμβάνεται καὶ μόνος τε.

Ὡς ἀν' ὅπῃ τὸ ὅλικόν σχῆμα εἶναι ὁ πίναξ ὅλη τῆ σοχασμῶ, τὰ ἐν μέρει σχήματα εἶναι τόσοι πίνακες τῶν ιδεῶν ὅπῃ εἶναι μέρος τε. Λοιπὸν, ἂν ξεσυνδέτη ἀκόμι αὐτὰ τὰ μερικὰ σχήματα, θὰ ξεσυνδέση ἐξ ἴσῃ τὰς μερικὰς ιδέας, τῶν ὁποίων αὐτὰ τὰ σχήματα εἶναι τὰ σημεῖα, καὶ θὰ νὰ κάμνη συνεχῶς εἰς τὸν ἑαυτόν τε νέας ιδέας εὐκρινεῖς.

Αὐτὸ τὸ μέσον, τὸ μόνον ὅπῃ ἔχει διὰ νὰ ἀναλύσῃ τὸν σοχασμόν τε, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν ἀναπτύξῃ ἕως εἰς τὰς παραμικροτέρας λεπτομερείας. Διὰ τί, τὰ πρῶτα σημεῖα μιᾶς γλώσσης ὄντα δεδομένα, δὲν ἔχει χρεῖαν πλέον νὰ κάμνη, παρά νὰ συμβουλευθῇ τὴν ἀναλογίαν. Αὐτὴ θὰ δώσῃ ὅλα τὰ ἄλλα.

Δὲν εἶναι λοιπὸν τελείως ιδέαι ὅπῃ ἡ σχηματικὴ διάλεκτος νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ τὰς ἀποδώσῃ, καὶ θὰ νὰ τὰς ἀποδώσῃ μὲ τόσῃν περισσοτέραν σαφήνειαν καὶ σωστότητα, ὅσον ἡ ἀναλογία θὰ φανῇ αἰδητοτέρα εἰς τὴν σειράν τῶν σημείων ὅπῃ θὰ ἐκλέξῃ τινὰς (ἀνακάλεσε εἰς τὴν μνήμην σε τῆς Παντομίμης). Σημεῖα ἀπολύτως αὐτοδέλητα δὲν ἠθέλαν ἐννοηθῆ· ἐπειδὴ μὴ ὄντα ἀνάλογα, ἡ ἐκδοχὴ ἐνὸς γνωστῶ σημείου δὲν ἠθέλεν ὀδηγήσῃ λοιπὸν εἰς τὴν ἐκδοχὴν ἐνὸς ἀγνώστου. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἀναλο-

για (1) είναι ὅπῃ κάμνει ὅλον τὸ τέχνευμα τῶν γλωσσῶν. Αὐταὶ εἶναι εὐκόλοι, σαφεῖς καὶ φασαὶ ὅταν ἡ ἀναλογία δείχνηται μὲ ἕναν τρόπον αἰε φητότερον.

Εἶπα πρὸ ὀλίγου ὅτι εἶναι μία γλώσσα ἔμφυτος, μὲ ὅλον ὅπῃ ιδέαι δὲν εἶναι ὅπῃ νὰ εἶναι ἔμφυτοι. Αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ὅπῃ ἤμπορῆσε νὰ μὴν ἐννοηθῇ, εἶναι ἀποδεδειγμένη ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις ὅπῃ τὴν ἀκολουθεῖν καὶ τῆς ἐξηγῆν.

Ἡ διάλεκτος ὅπῃ ὀνομάζω ἔμφυτον, εἶναι μία διάλεκτος ὅπῃ δὲν ἐμάθαμεν· ἐπειδὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἄμεσον τῆ συχηματισμῆ μας. Δέχει ἐν ταυτῷ κάθετι ὅπῃ αἰσθάνομαί τε. Δὲν εἶναι ἄρα μία μέθοδος ἀναλυτικὴ, δὲν ξεσυνδέεται ἄρα τὰ αἰσθήματά μας, δὲν κάμνει ἄρα, νὰ σημειώσωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ περικλείν, δὲν δείχνηται ἄρα τελείως ιδέας.

Ὅταν ἔγινε μία μέθοδος ἀναλυτικὴ, αὐτὴ ἡ διάλεκτος ἡ σχηματικὴ, τότε λοιπὸν ξεσυνδέεται εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ δίδει ιδέας. Ἄλλ' ὡς μέθοδος, μαθαίνεται, καὶ ἀκολουθεῖται, δι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἔμφυτος.

(1) Ἄς παρατηρήσῃ τινὰς τὰ μικρὰ παιδια, καὶ θαῖ ἰδῆ πόσον ἡ ἀναλογία εἶναι πολὺ χρησος εἰς αὐτὰ. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι ἡμεῖς δὲν κάμνομεν σχεδὸν παρά νὰ ἤμαρτε ἐναντίοι· ὁμοῦ δὲν κατορθώνομεν τίποτες παρά ὅταν ἡ φύσις τὰ ἀφίνη.

Τὸ ἐναντίον ὅπως ἔαν θεωρήσῃ τὰς ἰδέας τι-
 νὰς, καμμία δὲν ἤθελεν ἠμπορῆ νὰ εἶναι ἔμφυτος.
 Ἄν εἶναι ἀληθινὸν ὅτι αὐταὶ εἶναι ὅλαι εἰς τὰ αἰσθή-
 ματά μας, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀληθινὸν ὅτι αὐταὶ
 δὲν εἶναι ἐκεῖ διὰ ἡμᾶς ἀκόμι, ὅταν ἡμεῖς δὲν ἤξεύ-
 ρωμεν νὰ τὰς παρατηρήσωμεν, ἔιδε ἐκεῖνο ὅπῃ
 κάμνει ὅπῃ ὁ σοφὸς ἔδ ἀμαθῆς νὰ μὴν ὁμοιάζεν εἰς
 τὰς ἰδέας, με ὅλον ὅπῃ ἔχοντες τὸν ἴδιον ὀργανι-
 σμὸν ὁμοιάζεν εἰς τὸν τρόπον τῆ αἰσθάνεσθαι. Ἐγεν-
 νήθησαν ἔ οἱ δύο με τὰ ἴδια αἰσθήματα καθὼς ἔ με
 τὴν ἴδιαν ἀγνοίαν, πλην ὁ ἕνας ἀνάλυσε περισσότε-
 ρόν, παρά ὁ ἄλλος. Λοιπὸν ἂν εἶναι ἡ ἀνάλυσις ὅπῃ
 δίδει τὰς ἰδέας, αὐταὶ ἀποκτῆνται ἐπειδὴ ἡ ἀνάλυ-
 σις ἔ αὐτὴ ἡ ἴδια μαθαίνεται. Δὲν εἶναι ἄρα ἰδέαι
 ἔμφυτοι. Συλλογίζονται λοιπὸν κακῶς ὅταν λέγην.
 Αὐτὴ ἡ ἰδέα εἶναι εἰς τὰ αἰσθήματά
 μας, ἔχομεν ἄρα αὐτὴν τὴν ἰδέαν.
 Με ὅλον τῆτο ὅμως δὲν ἀποκάμνην ἐπαναλαμβάνον-
 τες αὐτὸν τὸν συλλογισμόν. Ἐπειδὴ καμμένας ἀκόμι
 δὲν εἶχε σημειώσῃ ὅτι αἱ γλῶσσαι μας εἶναι τόσαι
 ἀναλυτικαὶ μέθοδοι. Δὲν ἐσήμειωσαν ὅτι ἡμεῖς δὲν
 ἀναλύομεν, παρά δι αὐτῶν ἔ ἀγνοῶσαν ὅτι ἡμεῖς
 χρεωσῆμεν εἰς αὐτὰς, ὅλας τὰς γνώσεις μας. Οὕτω
 λοιπὸν ἡ μεταφυσικὴ πολλῶν συγγραφέων δὲν εἶ-
 ναι, εἰμὴ μία διάλεκτος ἀκατανόητος τόσον δι αὐτὰς
 ἔσον ἔ διὰ τὰς ἄλλας.